

Sağ Siyasetin Ontolojik Grameri

Mehmet Ulukütük*

Öz

Sağ siyasetin ontolojik gramerini anlamayı ve anlamlandırmayı amaçlayan bu makalede öncelikle ontolojik gramer kavramı üzerinde durulacaktır. Ontolojik gramer Martin Heidegger'in ontolojik yaklaşımıyla, Wittgenstein'in gramer tahlilleri temel alınarak sağ siyasetin ontolojik grameri teorik olarak soruşturulmaya çalışılacaktır. Sağ siyasetin, dil ve söylem düzeyinde ontolojik bir gramere göre kendini ifade ettiğini, özellikle dilin bedenlenmesini ve sekülerleşmesini kendisine temel alan solun söz konusu ontolojik gramere nüfuz edememesini, bir anlamsızlık durumuyla nitelendirdiği iddia edilmektedir. Sağ siyasetin, din ve devlet merkezli gramerinin öncelikle içerdiği ontolojik imaların anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle sağ siyasetin temellendirdiği bakış açısı açıklığa kavuşturulmalıdır. Aynı şekilde sağ siyasetin dil ve söylem düzeyinde anlaşılmasının yollarından birinin de Wittgensteinci anlamda dil oyunları, yaşam formları ve aile benzerliklerinin anlaşılmasından geçmesi gerektiği önerilmektedir. Bu makale sağ siyasetin ontolojik gramerinin sağ siyaset üzerine yapılan araştırmalarda şu ana kadar büyük oranda ihmal edildiğini iddia etmektedir. Bu ihmalin şu ana kadar sağ siyaseti, solun politik ve toplumsal kategorilerine indirgenmesine ve eleştirilmesine neden olduğu tespitini yapmaktadır. Sonuç olarak sağ siyasetin onu var eden ontolojik koşullar ile dil ve söylemini inşa eden grameri anlaşılmadan değerlendirilemeyeceği iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağ Siyaset, Ontolojik Gramer, Wittgenstein, Heidegger, Dil Oyunları, Yaşam Formları.

Ontological Grammar of Right Wing Politics

Abstract

In this article, which aims to understand and make sense of the ontological grammar of right wing politics, firstly the concept of ontological grammar will be emphasized. Ontological grammar with the ontological approach of Martin Heidegger, the ontological grammar of right wing politics will be investigated theoretically based on Wittgenstein's grammatical analyzes. It is claimed that right-wing politics at the level of language and discourse essentially expresses itself according to an ontological grammar, but that the left, which takes the embodiment and secularization of language as its basis, characterizes the inability to penetrate the ontological grammar with a state of meaninglessness. The ontological implications of right-wing politics, religion and state-centered grammar must first be comprehended. For this, the foundations of the view of right-wing politics view of existence should be clarified. Likewise, it is suggested that one of the ways to understand right-wing politics at the level of language and discourse should be through understanding language games, life forms and family resemblances in the Wittgensteinian sense. This article claims that the ontological grammar of right wing politics has been largely neglected in research of right wing politics so far. He finds that this negligence has caused right-wing politics to be easily reduced and criticized according to the political and social categories of the left. As a result, he claims that right-wing politics cannot be comprehended without understanding the ontological conditions and language that created it and the grammar that builds its discourse.

Keywords: Right Wing Politics, Ontological Grammar, Wittgenstein, Heidegger, Language Games, Life Forms.

*Doç. Dr. | Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
mehmet.ulukutuk@btu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-9694-1344

DOI: 10.36484/liberal.1519230

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 29, Sayı: 116, Güz 2024, ss. 101-116.

Gönderim Tarihi: 19 Temmuz 2024 | Kabul Tarihi: 30 Ekim 2024

Giriş

Sağ siyasetin ontolojik gramerinden bahsedilebilir mi? Sağ siyaset üzerine değişik zaman ve bağlamlarda çeşitli söylem düzenlerine bağlı olarak birçok analizin, araştırmanın, tasvirin ve eleştirinin soramadığı bir sorudur bu. Avrupa sağından, Türk sağından ve diğer sağ türlerinden bahseden nice çalışmada (hassaten Türkçe literatürde) bu türden bir sorunun sorulmaması bir eksiklik olarak mı görülmeli ya da sorunun cevabını vermeyi bir yana bırakıp sorunun kendisini bile eğreti görülmesi midir neden? Sağ literatür üzerine yapılan çalışmalarda sağ hep bir nesnedir, özne değil.¹ Öznenin dili, söylemi haliyle bu dilin ve söylemin yaslandığı bir grameri olur. Sağ bir özne olarak görülmediğine göre onun gramerinden de bahsedilemez. Sağ siyasete dair hâkim literatür bu varsayıma dayandığından sağ siyasetin gramerinden bahsetmesi mümkün değildir. Sağ düşünce ve sağcı siyaset bir bedenın sağ kolu kadar sıradan, solun ötekisi kadar konumlandırılmış bir vaziyette karşımıza çıkar. Sağ, sol olmayandır şeklindeki tanımlamayı bile kabullenemeyip esasında sol olamayan şekilde tanımlamaların nesnesi haline gelir. Sağın tarifinin ve eleştirel tahlilinin başlıbaşına solun *fikri üstünlük göstergesi* olduğu hatta olması gerektiği düşünülür. (Bora, 1998: 12) Sağı, sağdan daha iyi bilmenin kendisi de anlamaya matuf bir çabadan ziyade onu psikopatolojik bir vakıya indirgemenin keyfini sürmek içindir. Kendini solun muhkem kalelerinde tahkim edip karşısına konumlandığı sağa bu şekilde bakmanın bizatihi kendisi patolojik bir vakıa olarak görülebilir mi? Bu sorunun üzerinde düşünölmeye değer bir soru gibi görölmektedir.

Sağ, hep sanık sandalyesinde, sorgulanır. Kendisi bir özne olarak görülmez, soru soramaz, bunun için de bütün soruların, itirazların ve eleştirilerin yegâne muhatabıdır. Bir mazlum mudur sağ siyaset? Mazlumluğu bile başkalarının ona layık gördüğü bir sıfattır. Reşit olamamış, aklını kullanamamış yığınların yükleneyeği çocukluk, romantiklik, maziye özlem, melankolik hal-ler gibi bütün sıfatlar sadece ona müstehak görülür. Bu şekilde konumlandırılmış bir düşüncenin de siyasetin de grameri olamaz hükmü, sağcılığı çalışanların işin daha başındayken kabullendikleri bir postülatır. Gelenekçilik, muhafazakârlık, milliyetçilik gibi ideolojik bütün pozisyonları içine alan bir

1 Sağ siyaset üzerine yaptığımız tespitler ve teşhislerin Türkiye özelinde kişisel nedenlere dayanmadığını özellikle Avrupa siyasetinde de benzer bir durumun yaşandığına yönelik bir tespit için bkz. "Solcular, genel olarak "sağ"ın neyin üzerine kurulu olduğuna dair hiçbir tanım vermezler ve nasyonel sosyalistlerin, faşistlerin ve ekonomik liberallerin neden bu kategoriye dâhil edilmesi gerektiğini açıklamazlar. Bununla beraber bir konuda netler. Bir kez sağcı olarak tanımlandığımızda, artık tartışma gözden düşmüştür, dünyadaki varlığınız bir hatadır. Tartışılacak bir rakip değil, kaçınılması gereken bir hastalığınızdır." (Scruton, 2022: 321)

kara delik, popülizm ve şovenizm başta olmak üzere bütün irrasyonel eylemlerin olağan şüphelisidir.²

Hâlbuki siyasal olan olumsal/mümkün olandır. Geçmiş tahkiye etmede, geleceği tahayyül etmede, şimdiki anlamlandırmada, gücün/iktidarın sahiplenilmesinde mümkün olan pek çok seçenektan bir seçenektir siyaset. Onu icra edenlerin arzularını, bilinçlerini, bilinçaltılarını, zaafalarını, imkânlarını omuzlarında taşıyan bir yoldur. Siyasal arenada yer almak, olan bitenler kadar olacak olanlar karşısında da bir tarafta olmak, bir tarafın yanında yer almaktır. Zira her tarafta olanların yaptıklarına siyaset değil, siyazetsizlik, duyarsızlık ve samimiyetsizlik denir. Sağ siyaset iktidarın ve yönetimin, bir arada anlamlı nasıl bir hayat sürüleceğinin imkânına dair bir arayıştır. Mümkün bütün arayışların arasında bir arayıştır. Siyaset bir olgu olarak, insanların farklı düşüncelere sahip olmaları dolayısıyla hakikat ile doğrudan ilişkili bir kurumdur. Zira insanlar farklı düşünme ve eylemde bulunma gibi karakteristik özelliklere sahip olmasalardı bir kurum ve olgu olarak siyasetten bahsedilemezdi. Farklılıkların soruna dönüşmesini engellemek ve bir arada yaşamak için bir uzlaşım imkânını sağlamak, siyasetin özellikle üzerinde durduğu konulardır. Farklı olmak ve farklılığı dolayısıyla taraflar şeklinde ayrılmak, insanın siyasallığıyla doğrudan ilişkilidir. Sağ ve sol siyaset ayrımı modern dünyanın en çok bilinen ve benimsenen siyasi ayrışmasına karşılık gelmektedir. Aslında sağ ve sol kavramları, Batıda daha çok sınıf temelli toplumsal ayrışmanın Fransız İhtilali sonrasında ifade edilenler olarak ortaya çıkmışlardır. (Akın & Coşkun, 2017: 4) Bunun yanında; “Sağ” ve “sol” iki yüzyıldan fazla bir süredir, düşüncenin ve politik eylemlerin evrenini bölen ideoloji ve hareket çelişkisini tanımlamak için kullanılmış, açıkça çatışan iki karşıt terimdir. Karşıt terimler oldukları için, yönelik oldukları alana kıyasla, karşılıklı olarak birbirini dışlayıcı ve birbirine bağlı olarak güçsüzleştiricidirler: Dışlayıcıdırler çünkü hiçbir öğretiy ya da hareket aynı anda hem sağ hem de sol taraftarı olamaz; güçsüzleştiricidirler çünkü bir öğretiy ya da bir hareket yalnızca sağ veya sol taraftarı olabilir.” (Bobbio, 1999: 47)

Siyasal arenada bir aynanın iki yüzü gibi olan sağ ve sol tam da bu nedenle birbirine göre anlaşılırlar. O halde siyasal düşüncenin normal sol, anormal ise sağ olamaz. Sağ siyasete yönelik bütün psikanalitik, psikopatolojik, melankolik yakıştırmaların baştan anlamsız ve fazlasıyla yersiz olmasının sebebi buna cüret edenlerin kendilerini normal zannetmeleri, kendilerinden olmayanları da anormal görmeleridir. Kaldı ki Türk “sağı” ile Türk “solu”nun tarihi

2 Mesela Adam Şenel’in 1968 yılında yayımladığı *Sağcı Düşünüşün Kritik Tarihi* adlı eseri, eşitsizlik yanlısı düşünce merkezinde, tarihin anokranik tarzda okunmasına ve sağcı düşünüşün kritik adı altında aşağılanmasına tipik bir örnektir. Zira baştan bir iyi-kötü dikotomisi belirlenmiş, ardından da bütün iyi nitelikler sola, bütün kötü nitelikler de sağa nispet edilmiştir.

Türk modernleşmesinin de tarihidir. Türkiye'nin modernleşme sürecinde modernleşme yanlıları değişme skalasının "sol" tarafında yer alırken, modernleşmeye eleştirel bakanlar skalasının "sağ"ında yer almışlardır. (Arslan, 2009: 85) Kaldı ki ister sağ olsun isterse sol, modernliğin ister karşısında isterse yanında olsun her hâlükârda modernliğin bireye, topluma, devlete dair önermelerine yaslanan bir zihniyete ve dile sahip görülmektedir. (Demirel, 2009: 414) Sağ siyasetin, siyasal arenada homojen ve püriten bir adlandırmanın konusu olmasa da siyasal alanın öznesi olarak konumlandırılması gerekir. Her ne kadar Hüsamettin Arslan'ın (2009: 85) ifadesiyle Türk solu hem iktidar hem muktedir, Türk sağı ise iktidar ama muktedir olamayanı temsil ve tecrübe etmişse de bu, kategorik bir yasaya değil tarihsel durumlara göndermede bulunur.

Ontolojik Gramer

Ontoloji, var olanı var olmak cihetinden tahkik etmeye, varlık ve var olanlar arasındaki büyük farka, varlık ve hiçlik arasındaki derin rabıtaya, varlık ve oluş arasındaki uzun ve ince bir yola işaret eder. Bir mesele olarak felsefede düşünüşün merkezinde, bir konu olarak bilimin elinin altında, estetik bir tasarım olarak sanatın kalbinde, bir ürperti, kaygı ve korku olarak insanın kaderinde mesken tutar. Varlık tasavvurumuz, hakikat karşısındaki mevziimizi tayin eden yegâne saiktir. Varlığın değil de var olanların tazyikine ve şiddetine maruz kaldığımız dünya hayatında varlık derin bir unutkanlıkla karşı karşıyadır. Söz konusu unutkanlık, varlığı derin bir hayret ve ürperti ile karşılamak yerine epistemik nesnelere haline getirip, beşerî öznenin konfor aracına dönüştürmüştür. Dilimizin ontolojiden mülhem derin grameri de bu unutkanlıktan nasibini fazlasıyla almış görünmektedir.

Gramer, sadece konuşulan bir dilin dilbilgine delalet etmez, içinde kendisine yüklenen ontolojinin alametlerini de taşır. Bir dilin gramatik düzeni, iletişimin basit bir aracı değildir. Gramer, bir dilde neyin söylenip, neyin söylene-meyeceğini, onunla neyin anlaşılıp anlaşılamayacağını belirleyen a priori bir düzeni de içinde barındırır. "*Bir dilin gramatiksel düzenleri, onun içinde söylenebilecek her şeyin apriori'sidir.* Söylemin gerçekliği filolojinin kurduğu tuzakla karşı karşıyadır. Böylece kanaatlerden, felsefelerden ve belki de bilimlerden, onları mümkün kılan *kelimelere* ve buradan da, canlılığı *henüz gramerlerin şebekesinin içine* alımlanmış *bir düşünceye* kadar geri gitme ihtiyacı buradan kaynaklanmaktadır." (Foucault, 2001: 417) Bir dilin gramerinin sınırları o dilde söylenebilecek her şeyin zeminini oluşturur. Söz konusu gramer ise tekil öznelere inhisarında değil, kolektif yapının köklerinden süreç içinde gelişir. Modern bir bilim olarak filoloji, dili nesnel bir araç konumuna indirgeyerek söylemin otantik doğasını anlamamızın önünde bir engel olarak durmaktadır.

Gramere bu görevi veren, gramer içinde düşünmeye yazgılı insanın ontolojik tasavvurudur. Her dönemin, her toplumun, her çağın, her milletin, hatta tek tek insanların bile ontolojik bir grameri vardır. Zira gramere ontolojik rol biçerler, gramerden de ontolojik bir rol beklerler. Ontolojik gramer derken şunu kast ediyorum: Evvel emirde dili bir var olan olarak değil (mevcut) varlık (vucüt) olarak gören bunun için de dilin grameri ile varlığın grameri arasında ayrılmaz bir bağ, varlığın içinde *iskân* edebileceği yegâne *mesken*, paradoksal olarak içinde öznellikler, oyunlar semboller ihtiva etmesine karşın hiçbir şekilde mutlak bir özneye, bağımsız/bağlamsız bir oyuncuya yer açmayan, tarih, gelenek ve toplumla tezahür eden ama varlığını bunları aşan bir varoluş düzlemi. Ontolojik grameri, tarihte Bağdat tartışması olarak bilinen, teknik adıyla gramer-mantık tartışması, özelde ise Ebu Said es-Sirâfi-Ebu Bişr el-Mettâ münazarası veya karşılaşması olarak bilinen tarihsel hadisede, vahyin Arap diliyle yaptığı muhteşem dönüşümden sonra ikinci büyük değişimde görmek mümkündür. Mettâ karşısında gramerin ontolojisine dikkatimizi çeken Sirâfi, görünüşte evrensel, sözde mantıksal, özde ise Yunanî gramerin ontolojisine karşı, membaı kendi ontolojisinden neşet eden *soliptik* bir grameri savunmuştur. Mesele gramer-mantık ilişkisi gibi görünse de meselenin kalbinde yatan sebep ontolojik gramer kaygısı ve kavgasıdır. Hatta felsefenin mantığına karşı dinin gramerini savunmak anlamında din ve felsefe arasındaki ontolojik gramer tartışmasıdır. (Ulukütük, 2012) Yunanca felsefi eserleri Arapçaya tercüme eden mütercimler de söz konusu ontolojik gramer tartışmasına katılmışlar, imkânları ölçüsünde ontolojik gramerlerini tercüme ettikleri eserlere yansıtılmışlardır. Diğer yandan Fârâbî düşünmenin iç konuşma, dilin de dış konuşma anlamına geldiğini ifade ederken dille düşünce arasındaki ilişkiyi ontolojik gramer temelinde inşa eder. Jorge Luis Borgés de (1995: 235-241), İbn Rüşd'ün Aristoteles'in *Poetika*'sını tercüme ederken tercih ettiği kavramları tahlil ederken ontolojik gramerin önemini vurgular. İbn Rüşd'ün *tragedya* ve *komedî* kelimelerinin karşılığını Arapçada bir türlü bulamaması, yetersizliğini göstermez, yetkinliğini ve ontolojik gramer kaygısını ifşa eder.

Zamanla ontolojik gramerde bir *gevşeme* ve *genleşme* zuhur etmiştir. Bunun ne zaman ve nerede başladığını göstermesi açısından bir işaretten bahsedebiliriz. Owen Barfield, dilin bedenleşmesi (*incarnation*) adını verdiği bir hadiseye dikkatimizi çeker. Dilin bedenleşmesi, ete kemiğe bürünmesi, beşeri varlığın somut deneyimine indirgenmesi anlamına gelmektedir. Elbette bu durumun Hristiyan teolojisi ve Batı kültürünün derin temelleriyle de çok sıcak bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Dilin bedenleşmesi, ontolojinin gramerden, gramerin de ontolojiden kopuşudur: “İngilizcede kendi dışındaki niteliksel tezahürlere, doğrudan niteliklerin kendilerine delalet etmekten ziyade bu tezahürlerin üze-

rimizde bıraktıkları etkiyi tasvir etmek suretiyle işaret etme eğiliminde olduğumuzun farkına varmak için şu sözcüklerin ve benzerlerinin düşünülmesi gerekir: *depressing/can sıkıcı, interesting/ilginç, amusing/ güldürücü, entertaining/eğlendirici, entrancing/mest edici, fascinating/hayran bırakıcı*. (Barfield, 2019: 313, ayrıca bkz. Ellul, 2012: 90-130) Meseleye tarihsel olarak bakacak olursak, bu anlamlarla kullanıldıklarında bu sözcükler grubu hakkında bulacağımız bir sonraki şey, hepsinin nispeten yakın zamanlarda gelmiş olmasıdır. Onların çoğu ilk olarak on sekizinci yüzyılda kullanıma girmiştir, hiçbiri on yedinci yüzyıldan daha eskiye gitmez. Sorulacak soru şudur: Bu sadece bir tesadüf mü, yoksa daha geniş bir anlamı mı var? Bu, tam da filoloğun, dili tarihsel bakımdan çalışıp araştıran kimsenin kendi kendine sormaktan kendini alamadığı soru türüdür. Acaba bu kelimelerin oldukça geç bir evrede ortaya çıkması sadece olacağı varmış da olmuş bir şey midir, yoksa bir tür daha derin akıntıların yüzeysel bir tezahürü müdür? O halde ifade edilmelidir ki sizin, Batı’da son birkaç yüzyıl zarfında ortaya çıkan, dış dünyayı deyim yerindeyse iç insani duygu dünyasının terimleriyle tasvir etme, tanımlama veya delalet etmek gibi bir dil alışkanlığınız var.” (Barfield, 2019: 313-314) Bunun bir nedeni de, “dil tarihi üstünde sistematik düşünme putperestiliğinin en üst noktasına yaklaştığı on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından önce” başlamamasıdır. (Barfield, 2020: 104)

Margreta de Grazia, (1980: 319-29) his ile dil arasındaki ayrımın billurlaşmasına yardımcı olan şeyin, on yedinci yüzyılda gerçekleşen bilim devriminin hayati müdahalesi olduğunu ifade eder.³ Grazia’ya göre önceki yüzyıllarda “deneyim” doğal düzenliliklerin bilgisinin dayandırılabilceği zemin olarak görülüyordu; on yedinci yüzyılın sonuna gelindiğindeyse, bizatihi “deneyim” ölçme ve hesaplama yoluyla disiplin altına alınabilecek ve yeniden-sunulabilecek/temsil edilebilecek bir şey olarak görülmeye başladı; bu, seküler aklın gelişiminde hayati bir adımdı. Seküler akıl ise modern bir dili yarattı. Bu dil ontoloji ile bağlarını koparmış, deneyimin otantikliğine yabancı ama ölçülebilir olanın dayanılmaz cazibesine karşı savunmasız bir dildi.

Seküler akıl, seküler bir anlayış sayesinde mümkündür. Seküler anlam ise gramerin ontolojiden kopuşu ve dilin bedenleşmesidir. Dilin bedenleşmesi, di-

3 On yedinci yüzyılda felsefe, teoloji ve bilim alanında meydana gelen değişimlerin dil üzerindeki etkisi hakkında Ellul’un bazı ifadeleri dikkat çekicidir: “Kutsal kitaba göre, dilin ve varlığın adının paylaşıldığı hiçbir ortak doğa yoktur. Her şeyden önce, dil hakkındaki bütün düşünceleri önceleyen bir on yedinci yüzyıl metninde, şu açık önermeyi bulduğunuzu belirtmemiz gerekir: insani konuşma olgusu Tanrı’dan gelir; fakat dil kendi kendine - iradi olarak - kelimeleri, kuralları ve sentaksı belirleyen insan ırkı tarafından oluşturulmuştur. İnsanlar, iradi olarak, tasarladıkları şeye göre tercihte bulunurlar.” (Ellul, 2012: 84) “İnsanlar görmek için eylemelidirler. Böylece insanlar, kendilerini giderek barok, on yedinci ve on sekizinci yüzyılların “gurur kaynakları”yla sona eren büyüleyici şeyler görmeye vakfederek heykelden heykele dolaşacaklardır. O vakte kadar Tanrı resmetmenin ötesinde kalmış, ancak bu, övgü kaynaklarının gelişile görülebilmıştır.” (Ellul, 2012: 240)

lin varlıkla olan derin irtibatını unutup var olanların temsil etmesi dışında herhangi bir anlamının kalmamasıdır. İnsan ruh ve bedenden müteşekkil bir varlıktır. Somut ve soyut hayatın mütemmim cüzleridir. Burada asıl mesele neyin merkezde olduğudur. Somutu merkeze alıp soyutu ona göre mi belirleyeceğiz, yoksa soyutu merkeze alıp somutu ona göre mi belirleyeceğiz? Bir başka deyişle fiziği merkeze alıp, metafiziği ona göre mi belirleyeceğiz, yoksa metafiziği merkeze alıp fiziği ona göre mi belirleyeceğiz? Daha doğru bir ifadeyle Varlık'ı merkeze alıp var olanları ona göre mi değerlendireceğiz, yoksa var olanları merkeze alıp Varlık'ı ona göre mi belirleyeceğiz? Bunu teknik ve metodolojik bir tercih olarak görüp teferruata indirgenmiş bir tartışma olarak değerlendirebilirsiniz. Yani tercihimizi tündengelimden yana mı, yoksa tümevarımdan yana mı kullanacağız tartışmasına. Bu durumda tümevarımın sekülerleşmenin meşruiyet aracı olarak kullanıldığını işaret etmekle yetinelim. (Demir, 1997: 28) Seküler zihin tümevarımcıdır. Seküler dil ve anlam da somuttan soyuta doğru bir istikameti takip eder. Deneyimi, ölçme ve hesaplamayı merkeze alan ve bu yolla bütün bir varlığı disiplin altına almayı hedefleyen bir yöntemi ima eder. Söz gelimi Alev Alatlının *yasal olan her zaman helal olan anlamına gelmez* şeklindeki itirazı ontolojik bir gramerin boyutlarını göstermesi açısından çarpıcı bir örnektir. Zira *yasal* olanın somut dünyada bir karşılığı ve sınırı var. Somut dünyada karşılığı ve sınırı olanı aşmak ve arkasından dolanmak daha kolaydır. Buna karşılık *helal* olanın somut dünyadaki karşılığı ve sınırı en azından epistemik açıdan öyle kolay belirlenemez. Dikkat ister, ağâh olmayı iktiza eder. Burada helal kavramının ontolojik gramerdeki karşılığı pratikte ne yapılacağına dair belirleyici bir rol oynayacaktır. Bugün genel olarak siyasetin ontolojik gramerinin özel olarak ise sağ siyasetin ontolojik gramerinin anlaşılmasının bir sebebi de dilin bedenleşmesi ve sekülerleşmesidir.

Dilin bedenleşmesi sağ siyasetin mevcut koşullarda kendisini ifade etmesini zorlaştırmaktadır. Zira sağ siyaset esasında din, devlet, gelenek ve aile gibi kavramlara maddi ve dünyevi bir anlam vermekten ziyade manevi ve kutsal bir anlam yükler. Benzer şekilde Grazia'nın ifade ettiği *doğal düzenliliklerin bilgisine* dayanan *deneyim* yerine *ölçme* ve *hesaplamanın aracı* haline gelen deneyimin hâkim olması ile birlikte ölçülemeyen şeyler anlamsız bir söylem haline gelmeye başlamıştır. Sağ siyasetin gramerini ontoloji bağlamında ifade ettiği göz önüne alınacak olursa, dilde meydana gelen yeni durum sağ siyasetin aleyhine olmuştur.

Sağ Siyasetin Ontolojik Gramerinden Söz Edilebilir mi?

Sağ siyasetin ontolojik gramerini anlamak bakımından Wittgenstein'in birinci döneminin eseri olan *Tractatus* ile ikinci döneminin eseri olan *Felsefi Soruşturmalar*'ın konumuzu anlamak bakımından önemli olduğunu düşünüyorum. *Tractatus*'da dünyanın şeylerin değil olguların toplamı olduğu yönündeki önermesinin 'siyasal' gramer açısından anlamının gramerin olgularla ilişkisine vurgu olduğu söylenebilir. Buna göre bir siyasal gramer göndermede bulunduğu olgular anlaşılardan anlaşılabilir. Bu yargıyı temellendirecek düşünce ise en iyi *Felsefi Soruşturmalar*'da görülebilir. *Felsefi Soruşturmalar*'da *dil oyunları*, *aile benzerlikleri* ve *yaşam formları* hakkındaki çözümler grameri anlamlı ve mümkün kılan zemine göndermede bulunur. Bu zemin sözgelimi felsefeyi, gramer olarak felsefeye, teolojiyi, gramer olarak teolojiye dönüştürmüştür. Felsefe ve teoloji alanında söz konusu değişimin yansımaları önemli miktarda işlenmiştir. Ancak siyasal alanda gramerin rolü görebildiğimiz kadarıyla eksiktir. Acaba gramer olarak siyasetten bahsedebilir miyiz?

Wittgenstein'a göre (2007: 32) "Bir dili konuşmak bir oyuna katılmaya benzer. Dilde kullanılan kavram ve cümleler ise yaşam formlarına dayanır. "Dil-oyunu" deyimi burada, dilin konuşulmasının bir etkinliğin ya da bir yaşam biçiminin bir parçası olduğunu belirgin kılmalıdır." Bir dil oyununa katılmak bir yaşam biçimine katılmak demektir. Bir dil oyununu anlamak da bir yaşam biçimini, dil oyunu etrafındaki etkinlikleri anlamak demektir. "Birine satrançtaki şahı gösterip, "Bu şahtır" dediğimizde, bu taşın kullanımını açıklamış olmayız—ola ki karşımızdaki oyunun kurallarını, şu son nokta haricinde bilmektedir Şahın biçiminin nasıl olduğu. Oyunun kurallarını, kendisine bir kez olsun gerçek bir satranç taşı gösterilmeksizin öğrenmiş olduğunu düşünebiliriz. Burada taşın biçimi, sözcüğün tınısına ya da şekline denk düşer. Ama birinin, oyunu, kurallarını hiç öğrenmeden ya da hiç formüle etmeden öğrenmiş olduğunu da düşünebiliriz, önceleri, -diyelim ki izleyerek- oldukça basit taş oyunlarını öğrenmiş ve giderek daha karmaşık olanlara geçmiş olabilir. Böyle birine de, örneğin alışık olmadığı biçimlerden oluşan bir satranç takımını gösterirken "Bu şahtır" açıklamasını yapabiliriz. Burada da bu açıklamanın taşın kullanımını öğretmesinin tek nedeni, deyim yerindeyse, *yerleştirildiği yerin önceden hazır oluşudur*. Ya da: Ancak yerin önceden hazır olması durumunda *açıklamanın kullanımı* öğrettiğini söyleyeceğiz. Ve bunun burada böyle olması, açıklamayı yaptığımız kişinin kuralları önceden biliyor olmasından değil, bir başka anlamda zaten bir oyuna hâkim olmasından ötürüdür." (Wittgenstein, 2007: 32; Utku, 2009: 36)

Dil ile dilin iç içe örülü olduğu etkinlikler bütününe dil oyunu denir. (Wittgenstein, 2007: 26) Dil oyunlarının değişimi yaşam biçimlerinin de değişimi

demektir. Yaşam biçimlerinin değişimi de gerçekliğe bakış açımızı değiştirir. Farklı dil oyunları farklı gerçeklikler demektir. Buna göre dil oyunlarının bize göstermeye çalıştığı ilk şey, aynı gerçekliğin *birbirinden farklı iki resminin* olabileceğinin mümkün olduğunu *ima* etmesidir. (Kocabaş, 2002: 39) Tek bir resmin olabileceğini iddia etmek, tek bir dil ve dil oyununun, haliyle tek bir yaşam formunun olabileceğini ima etmektir. Hâlbuki siyasalın olumsal/mümkün doğası, çok farklı yaşam formlarına doğal olarak da çok farklı dil oyunlarına gebecektir.

Wittgenstein, kelimenin yaşamamızdaki işleyişine o kelimenin ‘derin grameri’ der. Kelimelerin derin grameri, ancak onlar ile yaşamda arasında nasıl bir ilişki kurulduğuna bakılarak fark edilebilir. Bu derin gramerin yalnızca bir ifade ile diğeri arasındaki ilişkide kendini gösterdiği anlamına gelmez. Derin gramer kendini ifadelerimizi kullandığımız, onları kullanmayı öğrendiğimiz ve onların diğer yaşamsal etkinliklerle örüntülü olduğu durumlarda kendini gösterir. “Bir sözcüğün kullanımında ‘yüzeysel grameri’, ‘derin gramer’den ayırt edebiliriz. Sözcüğün kullanımında üzerimizde doğrudan etki yapan şey, tümce yapısındaki kullanım tarzı, kullanımının—denebilir ki—kulakla kavranan kısmıdır. Şimdi, diyelim ki “kastetmek” sözcüğünün derin gramerini, yüzeysel gramerini sanmamıza yol açacağı şey ile karşılaştır. Yolumuzu bulmakta zorlanmamız şaşırtıcı değildir.” (Wittgenstein, 2007: 185)

Wittgenstein, kavramlarımızın statüsüne ilişkin herhangi bir özel vurgu yapmaktan ziyade, kavramlarımız ve yaşamımız arasında bağlantılar kurar. Bu aynı zamanda dünyaya ilişkin dilsel yargılarımızın felsefi olarak şaşırtıcı ve sorunlu resimlerini inşa etme dürtüsüne yöneliktir. Biz, her durumda bir yaşam biçimi içinde yaşıyor, bir dil oyununa dâhil oluyor ve bir kuralı takip ediyoruz. Başka bir deyişle, Wittgenstein’in amacı, dilin veya anlamın durumu hakkında herhangi bir pozitif tez geliştirmekten ziyade, bu tür sorularla ilgili erken sonuçlara varmamızı ve sınırlayıcı sonuçlara varmamızı tekrar tekrar engellemeye çalışmaktır. Politik olarak, Wittgenstein’in çalışmalarının tezi aşağı yukarı bellidir: herhangi bir belirli pozitif doktrini desteklemek değil, daha çok şeylerin nasıl olduğu ve olması gerektiğine dair gereksiz yere kısıtlayıcı fikirlere direnmek. (Cerbone, 2003: 51)

Dil oyunları dediğiniz şey ona iştirak edenlerin oynadığı ve müşterek (mana/anlam) noktaları bulmaya çalıştıkları bir oyundur. Bu oyunlar iki gerilim üzerine kuruludur. Bunlar, çatışma ve uzlaşmadır. Çatışma ve uzlaşma hep bir arada bulunur. Politikada tarafsız, nesnel, saf bir yargı bulmak çok zordur. (Çakmak, 2015: 20) Ancak politik rölativizmin de kendi içinde pek çok sorunu vardır. Bunun için politik yargı insanın dünyaya karşı, kendine karşı, diğerine karşı sorumluluk duyarak birlikte verilebilecek bir yargı türüdür. (Çakmak, 2015: 21) Politik dil oyunları politik gerçekliği dönüştürebilir. İçine

dâhil olduğumuz dil oyunları ve aile benzerlikleri politik gerçekliği tamamen farklı görmemize yol açacaktır. Zira dünya dille kurulur. Dil değişince dünyayı görme biçimimizde değişecektir. Politik gerçeklik bizden bağımsız bir gerçeklik değildir. Dil oyunları eylemsel gerçekliği, eylem gerçeklik de politik gerçekliği dönüştürebilir, değiştirebilir. (Çakmak, 2015: 21) Zira dil, düşünce ve eylemi değişim ekseninde bir araya toplayıp, politik amaçlara yönelttiğimizde, dilin politik gerçekliğin inşasında merkezi bir rolü olduğunu görebiliriz. Bununla birlikte her bir politik düşünce, tutum ve davranışı birbirinden tamamen farklı birer dil oyunu olarak gördüğümüzde aralarındaki her türden iletişimi de imkânsız hale getiren bir noktaya indirgemez miyiz? Bu önemli bir soru ve sorundur. Bu sorunun üstesinden etik bir tercüme stratejisi ile gelebilmek mümkün görünmektedir. Farklılıklara duyarlı bir tercüme stratejisi farklı dil oyunları arasındaki iletişimi mümkün kılabilir.

Wittgenstein, özel bir dilin imkânsız olduğunu iddia eder. Zira özel dil, bir kimsenin yalnızca kendi kullanımını için oluşturduğu, özneler arası olmayan, bir toplum tarafından paylaşılmayan bir dildir. Dil eğer iletişim içinse, iletişimi mümkün kılmayan bir özel dilin anlamından da bahsedilemez. Dili konuşmak, bir kuralı takip etmeye benzer, kurala aykırı bir kural icat ettiğinizde yeni bir kural değil, kuralsızlık söz konusudur. (Wittgenstein, 2007:104-110) Kuralsızlık ise anlamsızlık demektir. Dil oyunları ile yaşam formları arasındaki ilişki de özel bir dilin imkânsızlığını teyit eder. Dil, herkesin bilebileceği bir kural ise, dil oyunlarını mümkün kılan yaşam formları da salt öznenin kendi içinde yaşadığı bir durum olmaktan ziyade, herkesin yaşayabileceği ve anlayabileceği bir duruma işaret eder. Bir kişinin yaşadığı tecrübelerin başkası tarafından anlaşılamayacağını iddia etmesi tipik bir solipsizmdir (tek-bencilik). Solipsizm özel bir dil demektir, özel dil de kuralsız ve anlamsızlık anlamına gelir. Özel dilin de kendine göre kuralları olabilir aslında. Örneğin kendi icat ettiğimiz kavramlar ve kuralları takip ederek bir yazı yazabiliriz. Sadece bu durumda, başkaları bizim yazdıklarımızı anlamayacaktır. Çünkü kuralları bir yaşam biçiminde paylaşmıyoruz. Dolayısıyla sorun, anlam sorunu. Zira Wittgenstein'in da vurguladığı gibi "anlam, kullanımdır."

Sağ siyasetin ontolojik grameri hem bir ontolojiye yaslanması hem de dil oyunlarını mümkün kılan yaşam formları ile anlam kazanması nedeniyle özel bir dil olamaz.⁴ Sağ siyaseti anormal bir durum, bir istisna hali, psikolojik, psi-

4 Ömer Çelik'in (2002) "İslam'ın sağ ve sol siyaset arasında taraf tutmayıp, kendine özgü, alternatif bir dil ve siyaset tarzı vazettiği/vazetmesi gerektiği şeklindeki kavramsal püritenlik işlevsizdir. Çünkü İslam düşüncesinin artık kendini emekliye ayırma gibi bir kararı varsa ve dünyanın gerçekliğine söz söyleme iddiası kalmamışsa, ancak o zaman verili siyasal dilin dışında durmaya meşruiyet atfetmesinin bir anlamı olabilir", ifadelerini özel bir dilin imkânsızlığı bağlamında okumak mümkündür.

kanalitik ve patolojik bir durum olarak görmek ve göstermek,⁵ sağ siyasetin özel bir dil kullandığını iddia etmektir. Oysa gramer olarak siyaset ufkunda sağ da sol da aslında ortak bir dil ve gramer içinde kendilerini ifade ederler. Sol muhayyile kendi dilini yegâne ve biricik kural, kendisi dışındaki dili ise özel dil olarak nitelendirmesindeki ısrarlı tavrı zamanla onu özel bir dile sürükleyebilir. Bu durumda kuralsızlığı ve anlamsızlığı bir anda kucağında bulabilir. Hâlbuki sağ siyaset de sol siyaset de gramer olarak siyasetin şemsiyesi altında farklı dil oyunlarına dayanan, farklı yaşam formlarının ifadesinden ibarettir. Aralarında karşılaştırma ve tercih yapabilmenin tek şartı ise solipsizme düşmemeleridir.

Sağ siyasetin ontolojik gramerinde hukuk, mülkiyet, gelenek, hiyerarşi ve aile (Scruton, 2022: 322) gibi kurucu kavramlara bakıldığında tüm bu kavramların din ile devlet arasında kendine özgü bir ilişki kurduğu görülür. Din ile devlet genel olarak sağın, özel olarak ise muhafazakârlığın gözünde hep bir arada algılanan, adeta birbirlerinden ayrılmayan unsurlardır. Özellikle muhafazakâr söylemin en temel yapıtaşı olarak, muhafazakâr semiyosferin çekirdeğinde bu iki kavramın yer aldığını iddia edebilir. Bunun yanında 'aile' de potansiyel bir gramatik unsur olarak düşünülebilir. Ancak kamusal niteliği diğerleri kadar yoğun olmadığı için kültürel performanslarda bu ikisi kadar etkili bir 'gramer ögesi' olarak ortaya çıkmadığı söylenebilir. Dinin ve devletin gramer ögesi olmaları, onlara sık atıf yapıldığı için değildir, bilakis söylem ve hatırlama içerisinde söylemin ve hatırlamanın içine sinmiş, yapılan tüm atıflarda atfın gerisinde varolan unsurlar olmaları dolayısıyla gramatiklerdir. (Uslu, 2017: 83) Sağ siyasetin din, devlet ve aileden sonra en hayati gramatik unsuru gelenektir. Gelenek, miras demektir. Sağ siyasetin gramerinin ufkı içinde düşünenler ve eyleyenler kendilerini bir varis olarak görürler. *Varislerin mirasını seçmediklerinin de farkındadırlar*. Bunun için mirasa yönelik eleştirel bir dilden ziyade muhafaza ve müdafaaya yönelik bir dil kullanırlar. Ancak muhafaza ve müdafa etmek, münazara ve muhakeme etmeye engel teşkil etmez. Sağ siyasetin gramerinde görülen bir dengede olma hali Derida'nın (2006: 12) "kabul etmenin edilginliği ile 'evet' demek, sonra ayıklamak, süzmek, yorumlamak, yani düşünmek, her şeyden önce de esirgenmesini istediğimiz şeyi bunun dışında bırakmamak kararı arasında biçimsel ve görünür çelişkiden hareket etmek gerekir. Ve nihayet dışta bırakmamak: Kurtarmak, belki, hâlâ, bir süre için, ama son bir kurtuluş yanılgısı olmadan" ifadeleriyle daha iyi anlaşılabilir. Burada mirası salt muhafaza etmekten zi-

5 Ahmet Demirhan, *Göbeğini Kaşayan Adam'ın Psikanalizi* adlı kitabında sol edebiyatın, sağ tahayyül etme biçimlerindeki kimi imgeleri kullanma yetkisini ve cüretini sorgular. Solun kurduğu söylemsel iktidarda, sağ özne bile olamamış bir şeye, tarihsel olarak değil, psikanalitik olarak kavranılacak bir şeye dönüştürülmüş gibi varsayılır. Demirhan'ın söz konusu kitabı, bu türden söylemsel iktidar yapılarını derin ve esaslı bir eleştireye tabi tutar. (2019: 105-186)

yade onunla canlı ve sıcak bir ilişkiye girme amaçlanır. Sağ siyaset, miras ile bir şekilde bağlantı halindedir. Ona zaman zaman kızabilir, öfkelenebilir, eleştirebilir ama reddemez. Sol siyaset gramerinde ise mirasa yaklaşırken bile mirasla aradaki mesafenin kapanmaması için elinden geleni yapar.

Birer gramatik öge olarak din ve devletin başat öge olarak öne çıkmasının sonucunu söz konusu kavramların gramatik ruhundan neşet etmiş bir dizi kavramla da karşılaşılabiriz: Nizam (düzen), yerlilik, otantiklik, millîlik, dinîlik, muhafazakârlık, aile, tahkiye, tahayyül, hafıza gibi kavramlar sağ gramerin ufkunu ve söylem düzenini şekillendiren kavramlardır. Bu kavramların onu kullanmayanların diline tercüme edilmesinde karşılaşılan problemler esasında lügatten ziyade gramerden kaynaklanır. Heidegger, “dil varlığın evidir” (Heidegger, 2015: 5) derken Batı metafiziğine hâkim olan özne-nesne ikiliğini mantık ve gramer ekseninde dekonstrüksiyona uğratmayı dener. Heidegger, dili, varlığın evi olarak yeniden kurarken Aristoteles’ten bu yana grameri, mantıkta sabitleyen, mevcut olanların ontolojisine dayanan mantığı karşısına aldığı farkındadır. (Kot, 2020: 322) Sağ siyasetin ontolojik gramerinin mevcut olanların ontolojisini aşmaya çalışmasının anlamı burada olsa gerektir. Zira “nizam (düzen), yerlilik, otantiklik, millîlik, dinîlik, muhafazakârlık, aile, tahkiye, tahayyül, hafıza” gibi kavramların ve üzerine inşa edilen söylemlerin altında yatan kaygı dünyayı mevcut olanların ontolojisine sıkışmadan tasavvur etme kaygısıdır. Sağ siyasete yönelik mevcut eleştirilerin de, mevcudu yani bu dünyanın sınırlarını merkeze aldığı görülmektedir. Hâlbuki siyaset bu dünya içinde gerçekleşen bir dizi eylem ve duruştan ibaret gibi görünse sağ siyaset için onun bütün amacı bu dünyaya indirgenemez. Bilakis bu dünyayı aşmaya çalışan bir dilin sınırları içinde, “buradaki sorunların” ancak burayı aşan bir noktadan çözülebileceğini işaret eder. Söz konusu işaret de sağ siyaseti, dinî/metafizik söylemlerle bir ortaklığa götürür. “Buradaki” sorunları millet ve toprak ekseninde tasavvur etmesi ise sağ siyaseti milliyetçiliğe yakınlaştırır. Bu dünyayı aşan değerlerin toplumdaki izlerini ve yansımalarını koruma ve kollama ise muhafazakârlıkla ortak noktadır.

Heideggerci düşüncenin siyasi olmadığını, felsefenin tarihiyle sınırlı olduğunu söylemek alışkanlık haline gelmiştir. Bu iddia, kuşkusuz belli bir hakikat payı içermekle birlikte, indirgeyicidir: Heidegger’in, getirdiği modernite eleştirisiyle, kendini hâkimiyetin hatta totalitarizmin fenomenolojisine adanmış kimse kuşku duymamaktadır. Tekniğin hükümlerliği bağlamında “dünyanın çöküşü”nü (akli sistemleştirmenin zaferi bağlamında düşüncenin çöküşüyle ilişkilendirilen küresel çöküş) dair Heideggerci analiz, bizi “totaliter devlet”in gelişmesini “tekniğin gelişmesi”nin “zorunlu bir sonucu” olarak okumaya götürür. (Ferry & Renault, 2015: 18) Totalitarizm tipik biçimde

modern bir olgu olarak görünür: Çağımızın “temel konfigürasyonuna” aittir ve tekniğin hâkimiyeti esas alınarak düşünülmalıdır. Heidegger’e göre, totalitarizm karşısında, “ahlaki öfke”, düşünülen şeyden yani tekniğin bu hâkimiyetinden ve kaynağından uzak olmaya devam eder. Dolayısıyla, “açık bir görüntü” olan şeyden (teknisyenlerin/teknokratların hükümlerliğinden), onun kaynaklandığı “temel”e inmek gerekir: modern metafiziğe yani, bütün varlığa dayattığı (ve dünyanın teknik “engizisyonunun” felsefi versiyonundan başka bir şey olmayan) neden ilkesiyle silahlanmış öznenin, “doğanın hâkimi ve sahibi” haline gelen öznenin bu hükümlerliğine dönüş. Modern çağın hâkimiyetinin temel özellikleri: *sistemin akliliği* (her bir “varlık” için açıklama getirilir), *öznelik metafiziği* (özne bütün varlıklar için temel ve model oluşturur), *teknik küresel hâkimiyeti* (insan doğanın hâkimi ve sahibidir) ve *sosyo-ekonomik-politik totalitarizm* (varlığın tüketimi, sınırsız olması için, o yolla hesaplanır ve bürokratik olarak örgütlenir). Heidegger işte bu dört şeyi, aynı vakanın, yani aynı modernizmin dört yüzü olarak görür. (Ferry & Renault, 2015: 19)

Sağ siyaset, toz pembe ilerici umutların ve ilerleme kibrinin sorgulanması- nı ve dünyanın mekanikleşmesine itirazı, geleceğe dair ontolojik kaygıyı ifade eder. Kaygısı bütün gramerine sinmiştir. Solun, artık *zoolojik hale gelmiş sosyal güvenliğin*, eşitliğin hatta eşitlikçi sosyalizm dünyasının sorgulanmasını amaçlar. İronik bir şekilde sağ, bu anlamıyla devrimci ve anarşisttir. (Bourdieu, 2018: 48) Sağ gramer, din, devlet, aile ve gelenek meselelerinde kültürün otantik zemininde radikal bir mekanizm eleştirisinde bulunur. Çünkü sağ gramerin dili organiktir. Sadakate dayanır. Aileyi bireylerden oluşan bir *zooloji* değil, anne şefkati ile baba kudretinden oluşan bir ontoloji olarak tasavvur eder. ‘Yanlış yorumlanmış bir birey anlayışına sahip liberal ontolojiye mecbur’ (bkz. Uysal, 2024: 125-136) olmadığıımız anlayışına dayanır. Varlığımızın içinde doğduğumuz aileye ve topluma borçlu olduğumuz gerçeğinin altını çizerek, ancak onlar sayaseyinde iyi ile kötü arasında ayırım yaparak ahlaki özne olunabileceğini gösterir. (Uysal, 2024: 132) Ailedeki hiyerarşik düzene karşı gelen bütün söylemleri devrimci ve anarşist bir tavırla reddeder.

Sonuç

Çalışmamızda sağ siyasetin ontolojik gramerine dair bir anlama denemesinde bulunduk. Denememizde arta kalanları maddeler olarak şöyle ifade edebiliriz.

1. Gramer olarak siyasetten bahsedilebilir mi veya siyaseti gramer üzerinden okuyabilir miyiz? Wittgesntein’in dil oyunları ve yaşam biçimleri ve dilbilimsel analizlerinden mülhem olarak gramer olarak felsefe ve gramer olarak teoloji çalışmaları doğmuştur ama gramer olarak siyaset konusunda şimdiye kadar kayda değer bir çalışma yapılmadığı görül-

mektedir. Bu durumun nedenleri ve gramer olarak siyasetin ayrıntılı analizi çalışmamızın sınırlarını fazlasıyla aşacağından çalışmamızda konunun ayrıntılarına giremedik. Ama bu konu, üzerinde çalışılmayı bekleyen bakir bir konudur ve siyasal olanın, siyasal aktörlerin ve siyasal söylemlerin anlaşılmasında ciddi katkılar sunabilir.

2. Sağ siyasetin ontolojik gramerini anlamayı ve anlamlandırmayı amaçlayan bir çalışma öncelikle ontolojik gramer kavramını açıklığa kavuşturmakla mükelleftir. Kısaca ontolojik gramer, bir grameri bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullananların gramerle gerçekliği nasıl inşa ettiklerine göndermede bulunur. Gerçeklik ise dil oyunları ve yaşam formları üzerinden anlaşılabilir.
3. Ontolojik grameri anlamanın mümkün yollarından birisi Martin Heidegger'in ontolojik yaklaşımıyla, özellikle ikinci dönem Wittgenstein'in gramer tahlillerinin soruşturmadan geçebilir.
4. Sağ siyasetin ontolojik grameri var mıdır sorusu başlı başına önemli bir sorudur. Bu soru hem sağ siyaseti anlamak bakımından hem de sağ siyaset üzerine yapılan çalışmaları anlamlandırmak bakımından önemlidir. Zira sağ siyaset üzerine özellikle dışarıdan ve sağ siyasete hem ontolojik hem de epistemolojik olarak mesafeli çalışmalarda sağ siyasetin ontolojik gramerine yönelik herhangi bir ilgiden de kaygıdan da söz edilmez.
5. Sağ siyaset kendini, dil ve söylem düzeyinde esasında ontolojik bir gramere göre ifade eder. Ancak özellikle dilin bedenlenmesini ve sekülerleşmesini kendisine temel alan solun söz konusu ontolojik gramere nüfuz edememesini, bir anlamsızlık durumuyla nitelendirdiği iddia edilmektedir. Bu anlamsız durumuna meşrutiyet sağlayan faktör ise, sağ siyasetin dilinin özel bir dil olarak kurgulanmasıdır. Zira sol muhayyilede, sağ siyasetin, ontolojik gramerinden ziyade psikanalitik ve patolojik bir hastalık muamelesi görmesinin sebebi daha işin başında sağ siyasetin dil oyunları ve yaşam biçimleriyle karakterize edilmesi mümkün bir siyasal form olmasından ziyade anlamsızlık girdabına düşmüş özel (patolojik) bir vakia olarak teşhis edilmesidir.
6. Sağ siyaset özel bir dil değildir. Özgün ve özgül siyasal duruşunu belli bir dil oyunu içinde ifade eden ve yaşam formları ile anlamdıran bir siyasal teori ve pratiktir. Sağ siyasetin ontolojik gramerinde, din ve devlet merkezi bir konumda yer alır. Din ve devlet merkezli siyasal gramerinin ontolojik imalarının anlaşılmaması, söz konusu iki merkezî vurguya dayalı dil oyunlarının ve yaşam formlarının anlaşılmasını da beraberinde getirmiştir. Anlaşmazlık durumundan kurtulabilmek için sağ siyasetin varlığa bakışının temelleri açıklığa kavuşturulabilir. Aynı şekilde sağ siyasetin dil ve söylem düzeyinde anlaşılmasının yollarından birinin de Wittgensteinci anlamda dil oyunları, yaşam formları ve aile benzerliklerinin anlaşılmasından geçmesi gerektiği önerilebilir.

7. Sağ siyasetin ontolojik grameri, sağ siyaset üzerine yapılan araştırmalarda şu âna kadar büyük oranda ihmal edilmiştir. İhmalin faili sağ siyasetin *dışındakilerden* ziyade sağ siyasetin *içindekilerdir*. Zira sağ siyasetin aktörlerinin de bu durumdan yeteri kadar haberi olmadığı mevcut literatüre bakılarak anlaşılabilir.
8. Son olarak bu çalışma bir sağ siyaset müdafaa ve muhafazası amacıyla değil, sağ siyasetin daha iyi veya daha makul anlaşılması gayesiyle muhakeme ve münazara için kaleme alınmıştır. Çünkü sağ siyaset ne kadar makul ve iyi anlaşılabilirse sol siyaset de o kadar iyi ve makul bir şekilde anlaşılacaktır. Zira bu iki siyasal grup da *gramer olarak siyaset* içinde kendilerini anlamlandırmakta ve konumlandırmaktadır.

Makaleyi okuyup değerlendirme güzelliğinde bulunan Yurdağül Kılınç, Duran Boz, Ekberşah Ahmedî, İslam Can hocalarım ve değerli eleştirileri için derginin anonim hakemlerine çok teşekkür ederim.

Kaynakça

- Akın M.H. & Coşkun, B. (2017). "Türkiye Siyasi Kültüründe Sağ-Sol Ayrımı ve Milli Görüş", *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 12/8, ss. 1-10.
- Arslan, Hüsamettin, (2009). *Jöntürkler, Jönkürtler, Muhafazakârlar/Meçhul Okurla Söyleşiler*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Barfield, Owen. (2019). *Anlamanın Yeniden Keşfi*, Çev. Tahir Uluç, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Barfield, Owen. (2020). *Görünüşleri Kurtarmak Putperestlik Üzerine Bir Çalışma*, Çev. Orhan Tuncay, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Bobbio, Noberto. (1999). *Sağ ve Sol: Bir Politik Ayrımın Anlamı*, Çev. Zühal Yılmaz, Ankara: Dost Yayınları.
- Bora, Tanıl. (1998). *Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Borges, Jorge Luis, (1995) "Averroes's Search", *Collected Fictions*, trans. Andrew Hurley New York. Viking Press.
- Bourdieu, Pierre, (2018). *Heidegger'in Politik Ontolojisi*, Çev. Aslı Sümer, İstanbul: Monokl Yayınları.
- Cerbone, D. (2003). "The Limits of Conservatism: Wittgenstein on "Our Life" and "Our Concepts", *The Grammar of Politics: Wittgenstein and Political Philosophy*, Ed. Heyes C. Ithaca and London: Cornell University Press, pp. 43-62.
- Çakmak, Cengiz, (2015). "Asâdan Böceğe Politikyargı ve Felsefe", *Felsefe Arkivi*, 43. Sayı, ss. 17-23.
- Çelik, Ömer, (2002), "Siyasal Dilin Stratejik Röntgeni", *İslamiyât V*, Sayı: 2, ss. 15-19.
- Demir, Ömer. (1997), *Bilim Felsefesi*, Ankara: Vadi Yayınları.

- Demirel, Tanel (2009), "1946-1980 Döneminde Sol ve Sağ", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 413-450.
- Demirhan, Ahmet, (2019). *Göbeğini Kaşayan Adamın Psikanalizi Sol Muhayyile Üzerine Yazılar*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Derrida, Jacques, (2006). *Gün Doğmadan: Jacques Derrida Elisabeth Roudinesco ile Konuşma*, Çev. Kenan Sarıaloğlu, İstanbul: Dharma Yayınları.
- Ellul, Jacques, (2012). *Sözün Düşüşü*, Çev. Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Escoubas, Eliane (1993). "Ontology of Language and Ontology of Translation in Heidegger", *Reading Heidegger: Commemorations*, ed. by John SALLIS, Bloomington and Indianapolis 1993, Indiana University Press, ss. 341-351.
- Fery, L. & Renault, Alain, (2015). *Siyaset Felsefesi*, Çev. Ertuğrul Cenk Gürcan & Murat Erşen, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Foucault, Michél, (2001). *Kelimeler ve Şeyler İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Imge Yayınları.
- Grazia, Margreta de. (1980). "The Secularization of Language in the Seventeenth Century", *Journal of the History of Ideas* 41, 319-329.
- Heidegger, Martin, (2015). *Hümanizm Üzerine Über den Humanismus*, Çev. Yusuf Örnek, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Heidegger, Martin, (2011). *Poetry, Language, Thought*, Çev. Albert Hofstadter, New York: Perennial Classics.
- Kocabaş, Şakir, (2009). *İfadelerin Gramatik Ayırımı*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Kot, Zeynep, (2020). *Heidegger Sarkacı Metafor Kavramının Arkeolojisi*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Öz, Yusuf, (2013). *Politics of Grammar: A Comparison of Wittgenstein and Foucault*, Vanderbilt University, Doktora Tezi, Nashville, Tennessee.
- Öz, Yusuf, (2019). "Grammar and Power in Wittgenstein and Foucault", *Humanitas*, 7/14, ss. 423-436.
- Scruton, Roger, (2022). *Soytarılar, Dolandırıcılar, Yayıncılar: Yeni Sol Düşünürleri*, Çev. & Ed. Barış Timur, Kemal Tokgöz, Enes Gider, Ömer Alkan, Ankara: Fihrist Yayınları.
- Şenel, Adam, (1968). *Saçcı Düşünüşün Kritik Tarihi*, Ankara: Doğan Kitapevi.
- Ulukütük, Mehmet, (2012). "Dinin Grameri versus Felsefesinin Mantığı: İslam Düşüncesinde Dinî ve Felsefî Epistemeler Gerilimin Mantıksal ve Gramatik Temelleri", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: III, sayı: 2, ss. 135-162.
- Uslu, M. Tolga, (2017). *Muhafazakâr Bir Kimlik Ögesi Olarak Osmanlılık: Günümüzde Osmanlıya Yapılan Atfın Antropolojik Değerlendirmesi*, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Utku, Ali, (2009). *Ludwig Wittgenstein Erken Döneminde Dilin Sınırları ve Felsefe*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Uysal, Ömer Faruk, (2024). *Komüniteryanizmin Siyasal Ontolojisi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Wittgenstein, Ludwig. (2007). *Felsefi Soruşturmalar*, Çev. Haluk Barışcan, İstanbul: Metis Yayınları.